

Session 3 – October 29 (Beth El Library)

Continued discussion of Part 2 of *Jersusalem*.

Begin discussion of Mendelssohn's Bi'ur. Circumstance of its production.

Handouts:

M. Mendelssohn, Bi'ur: Translation and Commentary, on *Genesis 2:9* (tr. C. Bowman, E. Sachs) in M. Gottlieb (ed.), Moses Mendelssohn, Writings on Judaism, Christianity and the Bible, (Brandeis 2011), pp. 208-211

Ibid, on *Exodus 20:1-6*, pp. 219 – 226.

M. Mendelssohn, *Sefer Netivot Ha Shalom: Bi'ur La Torah* in M. Mendelssohn, *Gesammelte Schriften Jubiläumsausgabe, Hebräische Schriften II*, 1 (Holzboog 1990), Vol. 15, 2 pp. 21-24 and *ibid*. *Hebräische Schriften II*, 2 (Holzboog 1990) Vol 16, pp. 184 – 188.

M. Maimonides, Guide to the Perplexed (Pines Translation), Part 1, Ch. 2 (Chicago 1963) pp. 23-26.

Optional Reading:

M. Maimonides, *Mishneh Torah*, Bk 1 (Mada'), Ch. 1 (Hilchot yesodei ha torah) and Ch. 4 (Hilchot avodah zarah)

A. Augustine, *The Literal Meaning of Genesis* (tr. J. Taylor, Paulist Press 1982), Bk 3, Ch 20, Bks 7, 8, 10, 11.

name, combines the teachings of
 ce.⁸⁶ We have thus translated this
 I! (das ewige Wesen).”
 will be with whom I will be,”⁸⁷ in
 estow grace, and I will have mercy
 ended to translate this name solely
 nce, in accordance with the sec-
 wrote that the elucidation of this
 not pass away, since He is the first
 words of the first midrash, which
 le of the Perplexed, elucidated this
 ending the teaching of necessary
 ee teachings, but Onkelos did not
 nonides did not find in Arabic (in
 a word that, like this holy name,
 individual explained the name as
 nce with his own approach. The
 o explain it by means of the con-
 ve from this concept. Similarly,
 yeh-Asher-Ehyeh] in terms of this
 s]: “I-am-who-I-have-been-and-

ici. assesses the same sense as
 e first person, while the former
 great, important difference be-
 ammaton] has no vocalization

al, necessary, providential being].
 Nahmanides, may his memory be
 idelssohn. See Nahmanides’s com-
 les in his commentary on Exodus
 and 63, cited by Nahmanides in his

at all and is sometimes given the vocalization of *Adonai* and sometimes given
 the vocalization of *Elohim*.⁹¹ This indicates that He is hidden and concealed from
 every wise being—different from Himself—who mentions Him with this name.
 Therefore, our sages, may their memories be for a blessing, expounded the word
 “always (*le’olam*),” which is written [in this verse] in deficient form without the
 letter *vav*,⁹² as stating that one should hide Him, [as if God were saying] “I am not
 written as I am read, etc.” [Babylonian Talmud, Kiddushin 71a]. For one should
 not pronounce the essence of the Eternal, may He be blessed: one has no hold
 on it, except in the subtlety of purified thought. However, the name *Ehyeh-Asher-*
Ehyeh has its proper vocalization and is read as it is written, since the Exalted
 Being who speaks in this [first-person] language comprehends His essence in
 the most perfect way. For He is the one who speaks and says “*Ehyeh*,” and He is
 what is comprehended as well as the one who comprehends Himself. Reflect on
 this, for this is the exalted difference between these holy names, and I have not
 found another author who has noticed this.

ON COMMANDING BELIEF IN GOD,
 JEWISH ELECTION, AND IDOLATRY

Exodus 20:1–6

JPS TRANSLATION

God spoke all these words, saying: (20:1) I the LORD am your God who
 brought you out of the land of Egypt, the house of bondage: (20:2) You shall have
 no other gods besides Me. (20:3) You shall not make for yourself a sculptured
 image, or any likeness of what is in the heavens above, or on the earth below, or
 in the waters under the earth. (20:4) You shall not bow down to them or serve
 them. For I the LORD your God am an impassioned God, visiting the guilt of the
 parents upon the children, upon the third and upon the fourth generations of
 those who reject Me, (20:5) but showing kindness to the thousandth generation
 of those who love Me and keep My commandments. (20:6)

MENDELSSOHN TRANSLATION

Then the Eternal spoke all of these words as follows: (20:1); I am the Eternal
 your God, who led you from the land of Mitzrayim, from the house of slaves.

91. [*Adonai* and *Elohim* are two other names for God that are sometimes used in the
 Bible. *Adonai* means “my Lord,” while *Elohim* means “God,” although its form is plural.]

92. [See note 56.]

(20:2); You shall have no other gods before my countenance. (20:3); You shall make for yourself no graven image, and no similar form of what is in heaven above, on earth below, or in the water under the earth. (20:4); You shall neither bow down before them nor honor them with divine service. For I, the Eternal your God, am a jealous God (who can suffer no others beside Himself), who inflicts punishment for the crime of the fathers on the children, grandchildren, and great-grandchildren, namely on those who hate me, (20:5); but shows mercy to the thousandth generation—to those who love me and keep my commandments. (20:6)

Commentary: Exodus 20:2, "I am the Eternal your God"

Through "and keep my commandments" [Exodus 20:6], all of this is one verse from the point of view of the system of upper accents,⁹³ even though these lines contain two *Dibrot*.⁹⁴ You know that the upper accents were established [to distinguish the verses] according to the *Dibrot*, and that it therefore would have been proper to place an accent indicating the conclusion of a verse at the word "slaves" [Exodus 20:2] [since this is the end of the first *Dibrah*]. However, these two *Dibrot* were joined together on account of their great excellence, since the Eternal uttered them in the first person. And our rabbis, may their memories be for a blessing, said that "we heard 'I am the Eternal' and 'You shall have no other gods' from the mouth of the Almighty."⁹⁵

According to Maimonides, may his memory be for a blessing, these two *Dibrot* contain one positive and four negative commandments. For the master, may his memory be for a blessing, counted the statement "I am the Eternal your God" as a commandment in its own right, namely "to believe that there is a cause and reason that produces all existents."⁹⁶ The author of *Sefer Hahinukh* added to

93. [The Bible contains a system of accents that serve as a form of punctuation and guide on how to chant the Torah portion. The Decalogue contains two sets of accents, an upper and a lower set.]

94. [On the term *Dibrot* (singular *Dibrah*) being left untranslated, see note 5.]

95. [Babylonian Talmud, Makkot 23b–24a; Exodus Rabbah 33:7. The first six verses refer to God in the first person, but the last eight *Dibrot*, beginning with the seventh verse, refer to God in the third person. The rabbis infer from this that God spoke the first two *Dibrot* directly to the people, but spoke the last eight *Dibrot* to Moses, who conveyed them to the people.]

96. [Maimonides, *The Book of Commandments*, positive commandment 1. The negative commandments are: (1) the prohibition against believing in a deity other than God; (2) the prohibition against making an idol for oneself to worship; (3) the prohibition against

this [an obligation to believe that God alone exists].] This author took us out of Egypt and the *Sefer Mitzvot Gadol*.⁹⁸ For Nahmanides, may his memory be for a blessing, in their opinion, are included

However, the author of a positive commandment commandments are all decreed that we should perform His existence, may He be the commandments derive commandments].¹⁰⁰ This Abarbanel, in his commen

The *Dibur* "I am the Eternal your God" is a commandment of prohibitions that are sta

worshiping other beings than God, burning incense, whether on the altar or (4) the prohibition against using unusual means of worshipping God.

97. [Aaron Halevi, *Sefer Hachofetz Chai*, Jethro. Rabbi Aaron Halevi's *Sefer Hahinukh* was composed in Venice in 1523.]

98. [See Moses of Coucy, *Sefer Mitzvot Gadol*, commandment 1, cited in Abarbanel's thirteenth-century French glosses, published in Rome before 1490.]

99. [See Isaac of Corbeil, *Sefer Hachofetz Chai*, commandment 1, cited in Abarbanel's glosses on Exodus 20:2, and his glosses on the Decalogue, published in 1510 in Constantinople.]

100. [Mendelssohn quotes Abarbanel in the latter's glosses on Maaseh Torat Mitzvot, reproduced by Abarbanel in his *Sefer Hachofetz Chai*, composed around the tenth century.]

in them—that it is not an interces-
sion of the Creator, may He be
exalted, but rather the First Cause

the words of [*Halakhot Gedolot* and
entered “I am the Eternal your God”
in His existence. The Holy One,
to teach His people that He exists,
and limit, or similar eternally true
is the product of discerning and
the works of His hands. Whomever
of His deeds in minerals, plants,
to raise his eyes to the heavens and
in their host by number—he is the
ever does not attain this excellence
of a comprehending person who
in his heart. However, these intelli-
gently established in the heart of one
comprehending them, by means of the
thunder, lightning, a dense cloud, and
yield no testimony and proof on
for an individual who [already] be-
lieves—who accepts them through a
humble speaker is trustworthy of
of Him, blessed be He, in His
that He is the true God.

It follows: Israel, believers and the
in the existence and unity of the
world, and some through tradition
of the sages or from the mouths of the
for the purpose of this statement [the

See part 1, note 117.]
of the Jewish new year. Ac-
cording to tradition, God descended on Mount

first *Dibrah*] was to single out [the children of Israel] as a treasure from all the
peoples, so that they would be a nation holy to the Eternal from among all the
peoples of the earth, as I will elucidate. But with respect to all of the theoretical in-
telligibles that we have mentioned, the children of Israel are neither distinguished
from, nor possess any advantage over, the rest of the nations. All acknowledge
His divinity, may He be exalted; even the worshipers of other gods acknowledge
that God Most High possesses the greatest power and absolute ability. Thus our
rabbis, may their memories be for a blessing, have said that “they call Him ‘the
God of gods’” [Babylonian Talmud, *Menahot* 110a]. Similarly, scripture says that
“from the rising of the sun to its setting, my name is great among the heathens,
and in every place frankincense is presented unto my name, even pure obla-
tions” (Malachi 1:11). Moreover, it is possible that the poet intended this when he
noted that “the heavens declare the majesty of God, etc.” (Psalms 19:2) and that
there is “no teaching, no words, without their voice being heard” (Psalms 19:4).
The intended meaning is that this theoretical content becomes widely known
in the world without statement or utterance. For while every statement or ut-
terance is known only to someone who understands that particular language,
the declarations of the heavens and the works of His hands are intelligible to all
people; in these phenomena there is neither speech nor words that are not heard
and understood by every human, for “their chord resounds over all the earth,
their message goes forth to the ends of the earth” (Psalms 19:5). Afterwards [this
psalm] mentions the excellence of the Torah, which is the inheritance of the
congregation of Jacob, unique to the treasured people, the means by which they
are distinguished from the other peoples of the earth. [This is what] places them
most high over all the nations.¹⁰³

Now, although the nations of the world acknowledge God’s existence and
power over all matters, they nevertheless also worship other beings. Some wor-
ship heavenly ministers, thinking that the Eternal allocated to each one a nation,
province, or district to rule, and that it is in their power to do evil or good, ac-
cording to their will. These are the beings called “other gods” in the Torah and
all other biblical writings, as Nahmanides, may his memory be for a blessing,
explained when discussing this pericope.¹⁰⁴ These beings are also called “gods
of the nations” [Deuteronomy 6:14], since the angels are called “gods.” Some
of the nations worship the stars of the heavens, demons, or human beings,

103. [See Psalms 19:8–15.]

104. [See Nahmanides, commentary on Exodus 20:3.]

and make for themselves forms and graven images to which they bow, as is known.

However, the intellect's judgment does not forbid such worship to a descendant of Noah, provided that he does not intend to remove himself from the authority of God Most High. For in virtue of what is he obligated to direct all worship and prayer to the Eternal alone? If he hopes for good and fears evil from a being other than Him, while acknowledging that even this being is subordinate to God Most High, then the intellect does not exclude his sacrificing, burning incense, offering libations, and praying to this being, whether it be an angel, demon, or human hero, minister, or ruler. Were it not for the fact that the Holy One, blessed be He, prohibited such actions to us in His Torah, who would tell us that all these forms of worship are proper only when directed to the Eternal? In fact, our rabbis, may their memories be for a blessing, stated that the "descendants of Noah have not been prohibited from engaging in *shittuf*,"¹⁰⁵ since for gentiles such acts are not accounted as rebelliousness against the glory of God, provided that it is not the intention of such individuals to remove themselves from the authority of the God of gods and the Lord of lords. {The¹⁰⁶ intention in *shittuf* is not to claim that there are two authorities, since the individual would then remove absolute power from God Most High, blessed be He. Rather, the principle that the descendants of Noah are not prohibited from worshiping in *shittuf* applies when they worship with the intention [of acknowledging] that God Most High allocated honor and granted a measure of dominion to other beings—when these descendants of Noah therefore consider the worship of such beings to be the will of God.}

However, we are a nation close to Him, since He took us out of Egypt, from the house of slaves, and performed all these wonders for us, in order that we might be His inherited and treasured people out of all the peoples, and that He might rule over us Himself, in His glory, without the intermediary of an angel, minister, or star. We are His servants who are obligated to accept on ourselves the yoke of His kingship and dominion and fulfill His decrees. He decreed for us

105. [Babylonian Talmud, Sanhedrin 63b. *Shittuf* literally means "association." The twelfth-century Tosafist Rabbi Isaac interpreted this Talmudic statement to mean that gentiles were permitted to associate (*leshattef*) worship of beings other than God with their worship of God. Mendelssohn's ancestor Rabbi Moses Isserles (1520–72) codified this view in his glosses on Rabbi Joseph Karo's authoritative legal code, the *Shulhan Arukh* (Set table), Orah Hayim (Path of life), #156.]

106. [As noted above, the curly brackets indicate insertions by Dubno.]

as a general principle t
He specified for us the
not to any being other
with Him in any one
raise your eyes toward
the whole host of the
beings whom the Eter
under the entire heave
is, out of Mitzrayim—
now actually are" (De

Hence, the meaning
and commands); *am t*
beings, exercising pro
distress); *your God* (po
good and fear all evil, a
who led you from the lan
people as we stated, an
worship).

On this basis you w
God, who created the
question that the mast
to Ibn Ezra, and that is
answer, however, is no
whether there is a clea
whether the intellect c
the world, as was Main
treasured people of the
exclusive kingship and
house of slaves, from s

This is also the case

107. [See Ibn Ezra's c

108. [Ibn Ezra claim
of Egypt is that Israel a
nations believe that the
taking the Jews out of E
world and hence creatio

109. [See Maimonide

images to which they bow, as is

such worship to a descen-
nd remove himself from the
what is he obligated to direct all
opes for good and fears evil from
at even this being is subordinate
exclude his sacrificing, burning
being, whether it be an angel,
it not for the fact that the Holy
as in His Torah, who would tell
ly when directed to the Eternal?
blessing, stated that the “descen-
engaging in *shittuf*,”¹⁰⁵ since for
sness against the glory of God,
ividuals to remove themselves
ord of lords. (The¹⁰⁶ intention in
ies, since the individual would
igh, blessed be He. Rather, the
prohibited from worshipping in
ntion [of acknowledging] that
measure of dominion to other
efore consider the worship of

He took us out of Egypt, from
nders for us, in order that we
of all the peoples, and that He
: the intermediary of an angel,
ligated to accept on ourselves
His decrees. He decreed for us

literally means “association.” The
Talmudic statement to mean that
of beings other than God with their
Isserles (1520–72) codified this view
l code, the *Shulhan Arukh* (Set table),

ertions by Dubno.]

as a general principle that we should not worship any being other than Him, and He specified for us the types of worship that are properly directed only to Him, not to any being other than Him. It is not proper, then, to associate another god with Him in any one of these forms of worship. Thus, scripture said “lest you raise your eyes toward the heavens, and see the sun, the moon, the stars, and the whole host of the heavens and be misled to bow down and worship those beings whom the Eternal your God has, in fact, permitted for all other peoples under the entire heaven. But the Eternal took you out of the iron furnace—that is, out of Mitzrayim—so that you might become His inherited people, as you now actually are” (Deuteronomy 4:19-20).

Hence, the meaning of the verse before us is as follows: *I* (the one who speaks and commands); *am the Eternal* (who has been, is, and will be; the source of all beings, exercising providence and present to those who love me in their time of distress); *your God* (powerful and capable, from whom you should hope for all good and fear all evil, and to whom it is proper to direct all prayers and worship); *who led you from the land of Mitzrayim, from the house of slaves* (to be His inherited people as we stated, and to whose unique name it is proper that you devote all worship).

On this basis you will understand why He did not say “I am the Eternal your God, who created the heavens and the earth, and who created you.” This is the question that the master, Rabbi Judah Halevi, may his rest be in dignity, posed to Ibn Ezra, and that is also mentioned in Halevi’s book *The Kuzari*.¹⁰⁷ [Ibn Ezra’s] answer, however, is not satisfactory.¹⁰⁸ Belief in creation in time—regardless of whether there is a clear-cut rational proof for it, as some scholars thought, or whether the intellect cannot decide between it and the belief in the eternity of the world, as was Maimonides’s opinion in the *Guide*¹⁰⁹—is neither unique to the treasured people of the Eternal alone, nor a reason for accepting the yoke of His exclusive kingship and shunning *shittuf*. Rather, the act of taking us out of the house of slaves, from slavery to freedom, is the correct reason for this.

This is also the case with respect to the observance of the Torah’s other com-

107. [See Ibn Ezra’s commentary on Exodus 20:2; Halevi, *Kuzari* 1:19–27.]

108. [Ibn Ezra claims that the reason for mentioning God’s taking the Israelites out of Egypt is that Israel alone acknowledges creation in time, while the “wise men” of the nations believe that the world is eternally created. By recognizing the miracle of God’s taking the Jews out of Egypt, the Israelites acknowledge God’s ability to intervene in the world and hence creation in time.]

109. [See Maimonides, *The Guide of the Perplexed*, 2:16.]

mandments, such as the commandment to keep the Sabbath. Although the Sabbath is a sign of the creation of the world “because the Eternal made [heaven and earth] in six days, etc.” [Exodus 20:11, 31:17], the descendants of Noah were nevertheless not commanded to rest from all labor on that day. This is what is said in the second version of the *Dibrot*, [which commands you to] “remember that you were a slave [in Egypt]” [and states that] “the Eternal your God commanded you to keep the Sabbath day for this reason” (Deuteronomy 5:15), as we will mention in its place with the help of the Eternal.¹¹⁰ For to us alone did the Eternal, may He be exalted, give the Torah, commandments, decrees, and laws, since He is our king and lawgiver, and it is incumbent on us to observe His laws and precepts, whether as children or as servants. Thus our sages stated in the *Mekhilta* regarding the words “who led you, etc.” that “this act of taking [you out of Egypt] was sufficient to render you subjugated to me.”¹¹¹

ON DIVINE JEALOUSY

Exodus 20:5

JPS TRANSLATION

You shall not bow down to them or serve them. For I the LORD your God am an impassioned God, visiting the guilt of the parents upon the children, upon the third and upon the fourth generations of those who reject Me.

MENDELSSOHN TRANSLATION

You shall neither bow down before them nor honor them with divine service. For I, the Eternal your God, am a jealous God (who can suffer no others beside Himself), who inflicts punishment for the crime of the fathers on the children, grandchildren, and great-grandchildren, namely on those who hate me.

Commentary: Exodus 20:5, “jealous”

Apportioning honor and love to that which does not deserve them, and withholding honor and love from that which does deserve them, arouses the spirit of jealousy in our hearts. Someone who has in his soul the disposition to be moved when he sees this is called “jealous”—either for his own honor, as in the verse “a spirit of jealousy seizes him and he becomes jealous regarding his wife”

110. [In a passage not translated here.]

111. [See *Mekhilta*, quoted by Rashi in his commentary on Exodus 20:2.]

(Numbers 5:14), or for the behalf?” (Numbers 11:29).

The language of jealousy in the case of idolatry. Thus, in cases of idolatry, but [Mekhilta d’Rabbi Ishmael] does not find jealousy mentioned in Israel. For it is only when withheld from that which deserve them. This is the l

He becomes jealous to pardoning idolatry. All punishment in [Old French] we use the term *Eifer*.} His attention to punish

Deuteronomy 4:24

JPS TRANSLATION

For the LORD your God

MENDELSSOHN TRANSLATION

For the Eternal your God
jealous God (who tolerate

Commentary: Deuteronomy

“Despite appearing with-
out, this phrase means
the prepositional letter *ki*
strengthen the statement.
look anything.”¹¹⁴

112. [Rashi, commentary]

113. Ibn Ezra. [Mendelss
This pericope was commen-
in this volume (Deuteronomy
Mendelsohn.)

114. This is the opinion of

תרגום אשכנזי

שמות יט כ

דעו דוא האשט אונש שאן גווארנט /
 אונד גשפראכֶן / ציהי גרעניצן אום דען
 בערג / אונד זאנדרי איהן אלש הייליג
 אב : (כד) דר עוויגי שפראך אבר
 צו איהם / געדיי גרײך וואהל
 דינאב / קאמוני זאדען ווידר
 הרויף / דוא אונד דיין ברודר אהרן
 מיט דיר : דיא פריסטער אבר אונד
 דש פאלק / זאללן ניכט פֿאררענגן
 (יער פֿאן זיינס שטאנדארט
 נעהמליך) / צו דר ערשיינונג
 דעש עוויגן הינויף צושטייגן / ער
 מעכטי זאגשט אייני גירלאגי
 אונטר איהן מאכֶן :
 (כה) משרה גינג דינאב צו דעם
 פֿאלק : אונד זאגטי עש אירען :
 כ (א) זאדען רעדטי דר עוויגי
 אללי דיין ווארטי /

פֿיראָתָה העִדְתָּה בְּנֵי לְאֹמֶר
 הַגְּבֹל אֶת־הָהָר וּקְדַשְׁתּוּ :
 (כד) וַיֹּאמֶר אֲלֵינוּ יְהוָה לְךָ־
 רֹד וְעֲלִית אִתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ
 וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֶל־יְהִרְסוּ
 לַעֲרֹת אֶדְיָהוּהָ פֶן־יִפְרֹץ־
 בָּם : (כה) וַיֵּרֶד מִשָּׁה
 אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר
 אֲלֵהֶם : ס כ (א) וַיְדַבֵּר
 אֱלֹהִים אֶת פֶּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 לְאֹמֶר

באור

תקון סופרים

ולומר עתה הגיע הזמן לעשות מה שאמרתי
 ועוד פסוק שנימה בא לחדש / ופירש הוא
 הכתובי בענין אחר שלא ידע משה אס כרין
 להזכירם גם על הרחי' כי כבר הזכירם על
 העבר הגבול / וכן פי' הראב"ע ע"ש שדקתו
 עד מאלד בפירושו / והנה מה שכתב הרשב"ם
 על הפירוש הזכיר שהוא טעות כשיטת מנמו
 שדברי רש"י לקוחים מהמכילתא ע"ש /
 ואולם אחרי ההתבוננות בהמשך הכתובים
 יתכן לכאדם בלי שום דומק כלל / שכאשר
 אמר השם אל משה רד העד בעם הכין
 משה בכונת השם שלא ירחיק את עצמו
 ממונכ העם גם הוא / ויהי עומד בין העם ובין
 הכהנים להעיד בהם תמיד ברצונם להרוס
 מצבם ולהתקרב אל ההר / ומרוב חשקו
 ותאוותו לעמוד במקום הקדוש הוא ושלא
 לזוז משם / אחרי אשר הורשה לעבור הגבול
 צריך לעמוד עליהם ולהעיד בהם / כי אתה העדתה בנו
 לאמר הגבול את ההר וקדשתו /
 ואנחנו הגבולוהווקדשנוהו / ומעתה אל יעזו
 אנוש לעבור את הגבול הוא ולהתקרב אל
 ההר : (כד) ויאמר אליו ה' לך רד / לזרז אותם
 בשעת נועשה / אבל אתה אינך צריך
 לעמוד עליהם / כי אס ועלית איתה ואהרן
 עמך / ותעלה לפנים מהגבול / ולא תשאר
 בנוחית העם כמו שחשבת / כן נראה בבאור
 הכתובי לפי עומק פשוטם / והכהנים וגו' /
 הכוונה כמו שאמר רד' לכונילתיא /
 אתה ממיזיה לעצמך / ואהרן ממיזיה לעצמו
 והכהנים ממיזיה לעצמם / משה נגש יותר
 מאהרן ואהרן יותר מהכהנים והעם כל
 עקר אל יורסו את מצבם לעלות אל ה'
 פן יפרץ בם / אע"פ שהוא נקוד חטף קינן
 אינו זוג מוגרתי / כך דרך כל תיבה שנקודתה
 מלאפוס (ר"ל מולס) / כשהיא באה בנוקף
 משתנה הנקוד לחטף קינן * (רש"י) :
 (כה) ויאמר אלהים / וכתב הודעתין
 שלדעתי בבאור הכתובי עלה משה מיד
 אחר התראה זו אל מחילתי

ונדפוס באז'י כבר הוא מתוקן : הערה / לית
 ומלא ה"א * (מס"ק) : (כד) לך / בסגול *
 (א"ת) : יפרק-בם / הרי"ש במקץ לכד * (א"ת) /
 והוא חטוף חכני המקף * (מ"ט) :
 כ אחר שלמה חזונבא הנה בענין ב' מיני טעמים
 שבעשרת הדברות לא מצאנו לבעלי האסורת שידברו
 דבר כסם / אך בדורות האחרונים נולד הספק בהם
 באיזה זמן תהי' הקריאה בזמן הא' מהטעמים /
 ובאיזה זמן תהי' הקריאה בזמן הב' מהם :
 והראשון אשר הזכיר זאת הוא החכם מוסר"ר יעקב בר שלמה
 נ' חביב"ע (אשר הי' מחנורשי ספרד בשנת רנ"ב)
 כפקדו עיני יעקב כיושמי דסקלים פ"ו /
 וז"ל שם מצינו בספרי הקוברים ונקדנים
 מוכתקים שרוב הדברות נקדנים בב' נקודות
 ובג' טעמים כגון לא יהי' לך אלהים אחרים
 על כני / מ"ן פני נקדה במקץ ובכתה /
 ויש בפקוד ב' טעמים גבוהים ושפלים /
 וכן לא תרצה לא תנאף הנקודות והטעמים
 כפולים ועוד חזו אחר שכל תי' מהן יש בה
 דגש

תרוגום אשכנזי צב

וויא פאלגט : (ב) איך / בין דר
עוויגי דיין גאט : דער איך דין

יתרו כ
לאמר : ס (ב) אנכי
יהוה יהיך אשר
הוצאתיך

באור

מחיצתו לפני מהגבול וזהרן אל מחיצתו /
כאשר אומר השם / כי נחלקו בזה מפרשי
התורה / וקצתם אמרו שלא עלה עם אהרן כי
אם אחרי כלות עשרת הדברים :
ב (ב) אנכי ה' אלהיך / עד ולשמרי
מזותי / כלו פסוק אחד בכחית הטעם
העליון / אף שיש בו שתי דברות / ואתה
ידעת שהטעם העליון הונח בכחית הדברות
והי' ראוי להיות ס"פ במלת עבדים / אלא
שחברו שתי אלה הדברות יחד לעולם
מעלתם / שהשם ידבר בהם בלשון מדבר
בעדו / ואמרו רו"ל אנכי ולא יהי' לך מפי
הגבורה שמענוס / והנה יש בכלל שתי
הדברות הללו לדעת הרמב"ם / ול' מזות עשה
אחת וד' מזות ל"ת כי ימנה הרב"ז / ל' מאמר
אנכי

תקון סופרים

דגש ורפה וזה הכי הנכח הוא קוטר זה לזה / והטעם
האמרי לכל זה המפורסם שיש ב' קריאות ל' דברות /
האח' כשקורא היחוד ביום לבין עמנו אינו מדקדק לקרות
כל דבור ודבור בבני עמנו אלא מחלק הפסוקים כסדר
קריאתו / כגון דבור לא יהי' לך שהוא ארוך עשה
ממנו פסוקים רבים / וכן ודבור את יום השבת / ול'
דברות אחרונים שהם קטנים עושה מכלם פסוק אחד /
אלו הקורא בגבור צריך שיקרא כל דבור ודבור בבני
עמנו / בין שהי' הדבור גדול ל' גדול ככתב ובין
שהי' קטן / ויתחייב זהו שני בטעמים ונבדקות
ובדגש ורפה להבדיל בין ב' הקריאות כפי סבור הנקודה /
ורא' לזה שבדבור אנכי אין בו ב' קבוצות ונ' טעמים
כי הוא דבור אחד קצר ונראה לקרותו בפסוק אחד ע"ל /
והרב בעל א"ת הסכים עמו בענין זמני ב' הקריאות /
שכן ליהוד ולגבור / אבל לא הסכים עמו במה שכתב
שבדבור אנכי אין בו ב' יוני טעמים / רק הוא פסוק
לעמנו לב' מיני הקריאות / אמנם לדעתו גם בוי"ש ב'
מיני טעמים / דהיינו לבי טעם התחמון (הנקרא
בחייד) אנכי בטעמא / אלהיך באתח / מניח
במרכא / עבדים בס"פ / ולפי טעם העליון (הנקרא
בגבור) אנכי בטעמא / אלהיך ב"ק / מניח במוח /
עבדים באתח / ומלת ה' במוח לב' מיני הטעמים /

וכן אשר הוצאתיך מארץ מצרים כדברגא תביך מרכא טעמא
לב' המינים / ודעת לנכון נקל סבת שניו המיכות האלו שדו להן בטעם אחד לב' המינים / מהראשונות שזכרנו
ש' מיני טעמים / והבקי בבני ספקי הטעמים יודע לזה בהטעם עיון : והסנה לכסוף זה שהוא מחובר לשל
אחריו (לפי טעם העליון החלק הדבורים / עלי להשיג על שניו סדרן באורך וקולן) / ואף שהוא
דבור בפ"ע / כתב הא"ת שיא בעצור שב' דברות הראשונות בדבור אחד נאמרו (וכ"כ החוקי והמ"ב ק"י
) / ואנכי לא אולם לקבל דעות כזה להעמיד עבדים באתח (לעטם העליון) / כיון שיש אתח במלת
לשאל / ולא יבאו לעולם ב' אלתחאות בפסוק א' / גם באלתח עבדים יש סגולתא / שלא יבא לעולם אחרי
האתח / ולכן הכתוב כמו הוא בכל הפסוקים המדויקים / עבדים כרביע (לעטם העליון) / ולכ"ו צריך להיות
אשר הוצאתיך מארץ מצרים ביומא ת"ק אולא גט / ולעטם התחמון הס כדברגא תביך מרכא טעמא / וכ"ה
ב' ואתחין (ובע"ל אלה משה כתב בסוף ספרו הנו"י ס' ש"ן ובסוף ס' חלכה למשה שפ' יתרו ז"ל אנכי פסוק
ב' גם לעטם העליון / ועב"ל ישחיה הטעם במלת אנכי ובמלת אלהיך לנד / שלעטם העליון הן בטעמא
ז"ק / ולעטם התחמון הן בטעמא אלתחא / ובכ' ואתחין לעטם העליון הוא פסוק אחד עם לא יהי' לך /
וגעדים כרביע / ולעטם התחמון הוא פסוק בבני עמנו / וכוונה להביא רא' ממספר הפסוקים שבסוף ב' יתרו ז"ל
ואתחין ע"ש / ואין דבריו מוכרחים / כאשר אגיד בק"א א"ה / אבל אנכי אשוב מדושי / כאשר כתבתי /
וכ"ה בכל הפסוקים וגם בתנ"ך וכן כ"י על קוף משנת רא"ע / וכ"ה בס' עיוני מים להגאון מו' יעב"ן
ז"ל) : ובעקר הדבר בחלוף וכן ב' הקריאות ליהוד ולגבור הסביתו בג"ס המכ"ש והגאון מו' יעב"ן ז"ל ובע"ל
סיוג לתורה בסוף ספרו ובע"ל אלה משה (והעיד שכן המנהג בכל תפוזת ישראל) / ובע"ל מכמ"א העיד ש"ה מהנה
ק"ק פס"ח משנים קדמוניות כבע"ל א"ת (וכ"ה מהנה הסכרדיים) : אמנם עוד דעה אחרת יש לקרוא בשבועות
לבד בטעם העליון / ובשבת ב' יתרו בטעם התחמון בין ביחוד בין בגבור / והראשון אשר הפסוקים כן הוא בע"ל
ס' החוקי / כמ"ש בירושו על התו"ב ז"ל / ואחריו נגדר בע"ל ס' ש"ת משנת בנימין ס' / ובע"ל נחלת
יעקב (והנה בע"ל מ"ב העיד שהינתן כן / והוא סך עמות בע"ל אלה משה / אולי יתקומות מקומותיו / ונהרא
נהרא ופסעו) / או שכתבנה מהנה קרוב לזמננו לפסוק לעקר דעת הא"ת / ואתחין / שאין קורין אותן לעולם בחד
החוקי וקיעו לומר מועד הונחו ב' מיני טעמים ב' הדברות שב' ואתחין / שאין קורין אותן לעולם בחד
שבועות / וע"ל מתעמים הסכרדיים בנהגה על מהנה האשכנזים / בחשבם שאין להיטרו בשום אופן /
אלו כולל לומר בהתרתו כי הונחו ב' מיני טעמים גם ב' הדברות שב' ואתחין / כי אולי לא הי' החיוב לקרות
שבועות דוקא הראשונות / רק לקרות י' הדברות / לפי שהן מעניינת דיומא / וכשזות נענה לבחור איוו מהן
שידו / והאחרוני' בחרו הראשונות / והטעם הכתובים של האחרונות לא וזו מתקומות) : עוד יש דעה
שלישית מקרוב נראה אשר המניינא המדקדק כו"ה בסוף ס' שערי תבלה (ס' ע"ה) / והיא לקרות תמיד
בטעם התחמון / והטעם העליון לא ניתן לקריאה כלל בשום זמן / ותלה סבת כפילתם לבחית קרי וכתבי /
ע"ש באורך / ואין זאת אלא דבור בלי מחשבה / כי לא יוכלו קרי וכתבי אלא באותיות לא בעצמי' ונקודות
שאין

אנכי ה' אלהיך מצוה בפני עצמה / והיא להאמין שיש עם עלה וסבה הוא פועל לכל הנוצאים /
 ובעל ספר החנוך הוסיף עליו ושה' ושיהי' לעדי עד וכי הוא הנוצאנו מנוצרים ובתן לנו את
 התורה / והוא מלשון הסמ"ג / ובעל ספ"ק והרמב"ן ז"ל הוסיפו עוד עקר' אחרים הנכלל'
 לדעתם בפסוק הזה / ובעל הלכות גדולות לא מנה האמונה באלהות מנות עשה כלל / כי
 לדעתו תר"ג מנות הן כלם גוירותיו של הקב"ה שגור עלינו לעשותם או יונעמו שלא יעשה /
 אבל האמונה בנציאותו יתעלה שהיא העקר והשורש ממינו יולדו המצוות איתו / כנגדם במשכן
 הזה / וכן דעת הרב ר"א בפירושו על התורה / שדבור אנכי ה' אלהיך איתו מצוה לא חינוכית
 ולא מעשית / אבל הקדמה למצוות ולאזהרות שיאמר בשאר הדבורים / ויענינו להודיעם
 מי הוא המדבר איתם / ושאינו מולך מליץ מודבר אליהם במנות הבורא ית' כענין בשאר
 הנביאים כלם / אבל הוא הסבה הראשונה בלי אמונתי עכ"ל / והנה משפטות הכתוב נראה
 כדבריהם שלא דבר השם ב"ה אנכי ה' אלהיך אלא כנגד המאמינים בנציאותו / ולא ירד
 הקב"ה על הר סיני ללימד ליעמו היותו נמצא / מחיוב הנציאות / בלי גבול ותכלית / וכיוצא
 מן המושכלות האנושיות וקיימות / כי הם פרי הבחינה וההשתכלות בפעלה' ובמעשה
 ידיו / את אשר ימון ה' להכיר גדולת מעשיו במחכות ובנמתי' ובחיות ובגוף האדם בעצמו /
 ולשאת אל השמי' עיניו ולחיות מי ברא אלה ומנו' במספר נבאם / אותו ימון / ומי שלא
 הגיע אל המעלה הזאת / צריך שיקבל המושכלות ההם מפי אדם משיג' נאמן להגיד לו
 האמת כאשר עם לבבו / אבל לא יתאמתו המושכלות הללו ולא יקבעו בלב מסכילם ואלה
 להשיגם לא ע"י דבור השם אנכי נמצא ולא ע"י קולות וברקים וענן כדוקול השופר / ואין
 בכל אלה עדות וראי' על המושכל' העיוניים ההם / כי אם למאמין בנציאות השם / כי אף
 המקבלם ע"פ דבור ואמירת מניד / צריך שיאמין מקודם שהמניד הוא באמת רוח ולא ישקר /
 ואם המניד הוא השם ב"ה בכבודו ובעצמו צריך שיאמין השומע שהוא אלהים אמת / ויתכן שכן
 הי' הדבר באמת / שישראל מאמינים בני מאמינים ידעו והאמינו בנציאות השם ויחדו /
 קצתם ע"פ בחינת הלב וקצתם בקבלה מפי אבות נאמנים או מפי גדולי הדור ומכניו / ולא
 בא המאמר הזה כי אם ליחדם לסגולה מכל העינים / שיהיו גויר קדוש לה' מכל עמי הארץ
 כאשר באר / והיא שכל המושכלות העיוניות שזכרנו אין הבדל ויתרון לבני ישראל מיתר
 האומות / והכל מווד' באלהותו ית' / וגם העובדי' לאלהי' אחר' מווד' שהכח הגדול ויכולת
 הגמורה לא עליון / וכך אמרו רז"ל דקרו ל' אלה דאלהי' / וכן אמר הכתוב כי מנורח שמש
 עד מזבחו גדול שמוי בניו' ובכל מקום מקטר מנש למי' וינוכח טהורה (מלאכי א' י"א) /
 ויתכן שזה כיוון גם המזרח בזכרו השמים מספר' כבוד אל וגו' (תהלי' י"ט ב') / אין אמר
 ואין דבר' בלי נשמי' קולם (סס"ד) / הכוונה שהעיון ההוא יתפרסם בעולם בלי מאמר
 ודבור / כי כל מאמר ודבור לא יוודע אלא למבין הלשון ההוא / אבל ספורי השמי' ומעשה ידי
 אל מוכנים לכל באי עולם / ולא יהי' בהם אומר או דבר' שלא ישמעו ויובן לכל אדם כי בכל
 הארץ ינא קום ובהקצה תבל מליהם (סס"ה) / אח"כ זכר מעלת התורה שהיא מורשת קבלת
 יעקב מיוחדת ליעם סגולה ובה יבדלו מיתר עמי הארץ לתתם עליון על כל הגוים /
 ורהגה' אומות העולם אף שהן מווד' בנציאות האל ויכלתו על הכל / עם כל זה הס עובדי'
 גם לנמצא וולתו / קצתם יעבדו את שרי מעלה / כמסס"ה חלק לכל אחד עם
 או יודינה או מחו למשול בו ושהיכולת בידם להרע או להטיב כראונם / והן חלו הנקראים
 בתורה ובכתובי' כלם אלהי' אחרים / כמ"ש הרמב"ן ז"ל בפרש"ו / וכן יקראו לאי העמי' /
 כי המלאכים יקראו אלהים / וקצתם יעבדו לכוכבי השמי' או לשעירים או לבני אדם יעשו להם
 תמונות ופסילים וישתחוו להם כידוע / והנה אין במשפט השכל הכרעה לאסור עבודה כזו לבן
 נח / אם לא תהי' דעתו להוציא את עצמו מרשותו של אל עליון / כי במה יתחייב לכונן כל
 העבודה והתפלה לה' לבדו ? ואם יקוה טוב ויירא רע ממנצא אחר וולתו / ויודה שגם הנמצא
 ההוא כפוף תחת יד אל עליון / מכל מקום לא ירחיק השכל הייתו מנכח ומקטר ומנכך
 ומתפלל אל הנמצא ההוא / יהי' מלאך או שד או בן אדם גבור / מיל שר ונושל / ומי יגיד לנו
 שכל אלה עבודות ראויות לה' לבדו / לולי הזהירנו הקב"ה על זה בתורתו / ובאמת איוור'
 רז"ל שלא הזכירו בני נח על השתוף / שאין המעשי' הללו נחשבי' אצלם למרי בכבוד האל
 [ואין הכוונה בשתוף שיאמר שהם ב' רשויות / דא"כ הוא מסלק הכח המוחלט מאל עליון
 ב"ה / רק שאינם מזהירים על העבודה בשתוף / עם הכוונה שחלק להם אל עליון כבוד ומקט'
 בידם קצת ממשלה / ולכן יחשבו שהעבודה להם היא רצון האל"ם] / אם לא תהי' כוונתם
 להוציא

תרגום אישכנזי צו
אויש דעם ראגוי מצרים
גפירט האבי /

יתרו כ
הוצאתיך מארץ מצרים
מבית

תקון סופרים

שאין נכתבים כלל בס"א / ונס כפרי חמישים העשויים
להתלמד לא נקדו ולא געעו בכל מקום שיש קרי
וכתיב כק כפי הקרי שהא העקר הנכרך אל הקורא /
וכבר בטלו דבריו הגאון מו' יעב"ז בס"א לוח ארש ובעל
כיוו לתורה : אולם אנכי הקטן דעתי נוטה ב"כ
לדבר זה שהעטם החתום הוא העיקר לקרות בו המיד
בכבוד / אך לא חטעמו של הכו"ה / ועם שלא אלאו
כל אנשי חיל הנוכרי' שום רמו מוח בשוארה / אנכי מצאתי
ראי' לזה בחסודה / וגם בגליון הפל' יס"ן כ"י על קלף
משנ' רנו"ט (שהכות' אותו ה' קדמון גם לפני מהר"ן / חביב
ג"ע / שהוא הראשון שהוכיר דבר זה) / אך לפי
שאין כוונתי לשנות מהנהגים הקטועים בישראל / כי
אם אינם נביאים בני נביאים הם / ואין כוונתי להודיע
דעתי רק להלכה ולא למעשה / לכן אעזוב זאת כעת /
עדי וכוני ה' להדסים קו"א לחבורה / סס אבוא
בארובה לברר דברי א"ה : עודיש לדעת כי גד' תיבות
מי' הדברות יש בהם דגש ורפה / וכן כ"ף של כל
מלאכתך שהיא רמז' לשעם העליון / לפי שחלת ועשית
במוח / ולטעם החתום היא דגושה / לפי שחלת
ועשית בטפח / ונ' מו"ן של לא תמצא לא תמצא לא
תמצא הן להכך / שלטעם העליון הן דגושות / לפי שנ'
חלות לא הן בטפח / כי כל א' כסוק בפ"ע לפי חלוקת
הנבונים / ואין ס"פ בלא טפח / ולטעם החתום
כלם כסוק אחד ביוני / כדכך בל כסוקי התורה /
ולכן חלות לא תחבורות בטעם / כמנהג החלה הואת
בכל החקרא / לכן חתו"ן קסוות / ויש ג' כ"ו' אותיות בב'
נקודות / וכן הנו"ן של כפי והתו"ן של בארץ תחת /
שלטעם העליון הן פתוחות / ולטעם החתום הן
קמוצות / לפי שאין בא"ס' / והכך בגד"ל של
תרח / שלטעם העליון הוא קמוצה בעבור הס"ס /
ולטעם החתום שהיא בטפח היא כתוזה (ועפ"י תע
כי עשית נל בנתי' ריש ס' ת"ד שכתב בשם הח"ב
ששבת פ' יתרו קורין בטע' החתום ואו הוי לא תלח סוף
כסוק וקורין בגד"ל בקח וכו' ובקורין בטעם העליון
או הוי תלח בגד"ל בשבת עב"ד / והכפוד הוא / וכן
מפורש בגד"ל / ושארית הדברים אשר לי בזה יבא
בין א"י א"י : ונסוף ס' זה ארשים פ' עשרת הדברות
פעמיים / טעם העליון לבר החתום לבר / כיו
שידע הקורא לקרות ביחוד ובכבוד / ולא יתבלבל לערב
ב' מיני הטעמים יחד או להחליף של זה בזה : וזעקס
אשכ אל הנהגה : (ב) הוצאתיך / ג' מלאים
דמלאים מלא וא' קדים לנר' / ומלא אלף קדים
לתו' / ומלאו' קדים לב"ף / וסו"ן [א] הוצאתיך
מארץ מצרים (בראשית טו') / [ב] אנכי ה' אלהיך אשר
הוצאתיך (דיון) / [ג] ומכור במשה תורה (דברי א"י) /
הנהגה"ל / וכן יאמר בחבורת שלנו / ובידועלמי
פ' לולג וערבה הוצאתי כתיב עיין בע"פ סי' י' חביב /
וכתב בעל יפה מראה אע"ג דבפסרינו הוא מלא / מיני
ימה פעמיים שהנמרא חוקת עם ספרים שלנו * (ח"ט) /
ועיין בחכמ"א שהאריך בזה וכו' דברי הירושלמי באופן
שלא יתגודו לנו הספרים שלנו / וכתב ה' הוצאתיך /
בלא שטעם"ל / אבל ל' בפת"ל טעם העליון /
כח"ש מעלה / שלא כדעת ה"ה' : מוארץ מצרים /

באור

להוציא את עצמם מרשותו של אלהי האלהים
ואדוני האדונים : ואולם אנחנו עם קרוב
אחרי אשר הוציאנו ומצרים מבית עבדים
ועשה לנו את כל הנפלאות האלה להיות לו
לעם נחלה וסגולה וכל העמים / והוא ימליך
עלינו בכבודו ובעזמו בלי חמנעות מלאך
אשר לו כוכב / הנה אנחנו עבדיו מחויבי'
לקבל עלינו עול מלכותו וממשלתו / ולקוי'
גורותיו / והוא גור עלינו שלא נעבוד לאלה
כלל / ופרט לנו מיני העבודה הראוי' לו
לכדו / לא לשום מצא' וזלתו / ואין ראוי
ח"כ שיטות עמו אל אשר באחת מן העבוד'
הללו / וכן אמר הכתוב וכן תשא עיניך
השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת
הכוכב' כל נבא השמים וכדחת והשתחית
להם ועבדתם אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל
העמים תחת כל השמים / ואתכם לקח ה'
ויוצא אתכם מנור הכרזל ממצרים להיות לו
לעם נחלה כיום הזה (דברים ד' י"ט וכו') :
מ' צתה שעור הכתוב שלפנינו כך הוא /
אנכי (המדבר והמוציא) /
(ה' הוה ויהי' / מקור היותו עלם /
משגור וננוצ' לאוהבי בעית צרתם) אלהיך
(תקיף ובעל יכולת שממנו תיחל כל טובה
ותירא כל רעה / ואלין ראוי לבנות התפלות
והעבודות כלם) אשר הוצאתיך ממצרים
מבית עבדים (להיות לו לעם נחלה כיום
שאמרנו / וראוי לך שתרוקן כל העבוד' כלם
לשם המיוחד) / ותבין מזה נדווע לך אמר
אנכי ה' אלהיך אשר בראתי את השמים ואת
הארץ ואשר בראתיך / וזו היא השאלה שאל
הרבר' יהוד' הלוי מנחתו כבוד את הראש"ג
וכוכרת גם כספר הכוזר שלו / ותשובתו בלתי
מוספקת / אבל אנוונכת הכריאה והחדוש בונין
בין שיהי' עלי' מופת חותך שכלי / כאשר
יחשבו קצת החוקרי' / בין שלא יכריע השכל
בינה ובין האמונה בקדמות העולם / קדמת
הרמב"ם בס' המורה / מכל מקום אינה
מיוחדת לעם ה' וקגולתו לכד / ואינה סבה
לקבלת עול מלכותו לכו ולזה חקת השתף /
אבל

בלא קדמא אולא / עבדים בלא רביע * (א"ת)
וכתב

תרגום אשכנזי

שמות ב

מבית עבדים : (ג) לא יהיה
לך אלהים אחרים על פני :

אויש דעם הויזי דר שקל אוזין :
(ג) דוא זאללשט קייני אנדרי געטטר
דראבן / פאר מינים אנגויכט :

ל

תקין סופרים

באור

וכת' הכח' בנק' הכרעותיו עבדים בלא דביע ופשוט
הוא דשני טעמים יבואו בתיבב אחת אחד לקורא בנכור
ואחד לקורא ביחוד והשלישי למה יבא ע"ל / אולם
לדרכי שטעב הא"ת בזה להעמיד ב' אתחיהאות בכסוק
א' / ל' מלת עבדים בביע / לטעם העליון /
וזריך להטעים אשר הושתתך מארץ מזרים גם בחוכת
תל"ק קדמא וזל"א : (ג) לא יהיה / הלמ"ד
במאריך ושופר (ב"ל במתע לטעם התחתון שהוא מוקף /
ומוכח לטעם העליון שאינו מוקף) / אבל אינו בטרשא
זאוכר * (א"ת) / והמתג שבו"ד שבחו"ד רא"ש ובקנת
שאר ספרים ראו להמתק / לטעם התחתון שמתל"א
מוקפת לאחרי' / כדי שלא יהיו ב' נאופים וכן איכנו בל"ג
ד' באזי' ובתג"ד עם ח"ש ובתג"ד ישן כ"י על קלף משנת
רמ"ט / ועיין בפי' שמות (ג' י"ג) / ונחלוכי ב"א
וג' נמצא ב"א לא יהיה לך / ב"ל לא יהיה לך עכ"ל /
וה' ראוי לכאורה לילך אחר דעת ב"א / עם
שכראה זו / אמנם לבי שלטעם העליון איכבה
מוקפת / דק היא בחוכה / וראוי לקיים המתג / כולל
לומר כי כלונתתם היא לבי טעם העליון / ואז איכנו
אליבא דב"א / לכן התחתון במקומו פה שבנקדו ב' מיני
הטעמים / ואולם בסוף הפס' בשורשם' הדברת
עם כל מין בפ"ע / אקיים המתג בטעם העליון ואחחקנו
בטעם התחתון / ולשון הכח' בנק' הכרעותיו יהיה /
במאריך ונל"ל (הוא מונח) שם בחיבור א"כ בלא חקף
שהרי לא הוכיחו ועוד מטעם שכתבתי לעיל (בכסוק
שלכני זה במלת עבדים) עכ"ל : על פני / הנו"ן
נקודה קמן וכתח' * (ח"ש) / ועל מ"ש המדעים הח"ג
על מלת פני כן דינו למאן דיליך רוא / כתב הא"ת כי דבני
רוח

אכל ההוצאה מביית עבדי מעבדות לחירות
היא הסבה הנכונה לזה / וכן הענין בשמירת
שאר המצוות שכתורה כגון מצוות השבת / אף
שהוא אות לבריאת העולם / כי ששת ימי'
עשה ה' וגו' / מכל מקום לא נצטוו בני נח
לשבות כומכל מלאכה / וזהו שנאמר בדבר'
שניות וזכרת כי עבד היית וגו' על כן זך ה'
לאיך לעשות את יום השבת (דבר' ה' ט"ו) /
כאשר מזכיר שם במקומו בעו"ה / כי לנו לכד
נתן השם יתעלה תורה ומוצות וחקים
ומשפטים / כי הוא מלכנו ומחוקקנו /
ועלינו לשמור חקיו ועדותיו / אם ככנים
אם כעבדי' / וכן אמרו במכילתא אשר
הוצאתיך וגו' / כדאי היא ההוצאה שתהיו
משועבדים לי : מביית עבדים / מביית
פרעה שהייתם עבדים לו / אז אינו חונק
אלא מביית עבדים שהיו עבדי לעבדי' ת"ל
ויפדך מביית עבדי' מיד פרעה מלך מצרים
(דבר' ז' ח') / אמור מעתה עבדים למלך
היו ולא עבדים לעבדי' * (לשון רש"י / והוא
מהנכילתא) : (ג) לא יהיה לך וגו' /
משלשן והי' ה' לי לאלהים (בראשית כ"ח
כ"א) / להיות לכס לאלהים (ויקרא י"א
מ"ה) / יאמר שלא יהיה לנו בלתי השם אלהים
אחרי' נוכל מלאכי מעלה ומכל זכא השמים
הנקראים אלהים / כענין שנאמר וזכ
לאלהים ימרו בלתי לה' לבדו (לקמן כ"ב י"ט) /

והיא מביעה שלא יאמין באחד מהם ולא
יקבלו עליו לאלוה ולא יאמר לו אלי אתה / וכן דעת אנקלוס שאמר אלהא חומרן בר מיני
כן כתב הרמב"ן ז"ל / והוסיף עוד וז"ל / ודע כי בכל מקום שאמר הכתוב אלהי' אחרים הכוונה
בו אחרים וזלתי השם הנכבד ויתפוס זה הלשון בקבלת אלוהות או בעבודה לו / כי יאמר לא
תקבלו עליכם אלוה בלתי ה' לבדו / אבל כשידבר בעשיי' לא יאמר בכתוב אחרים חלילה /
אבל יאמר ואלהי נוסכה לא תעשו לכם (ויקרא י"ט ד') / אלהי נוסכה לא תעשה לך (לקמן
ל"ד י"ז) / ויקראם כן בעבור שיעשם בכוונה להיות אלהיו / אבל בהם אמר הכתוב כי לא
אלהי' המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן (ישעי' ל"ז י"ט) עכ"ל : על פני / כל זמן שאני
קיים / שלא תאמר לא נצטוו על ע"א אלא אותנו הדור / (מכילתא) / והרמב"ן
ז"ל פי' על פני / כמו אם לא על פניך יברכך (איוב א' י"א) / ועל פניכס אם אכזב
(שם ו' כ"ח) / וזהיר לא תעשה לך אלהי' אחרי' כי על פני הם ואני נוסכתל ומזביט בכל
עת ובכל מקום בעושים / כי הדבר העשוי בפניו של אדם והוא עומד עליו יקרא על
פניו / וכן ועבר המנחה על פניו (בראש' ל"ב כ"ב) / ויהן אלעזר ואיתמר על פני
אהרן אביהם (במדבר ג' ד') / שהי' אהרן אביהם רואה ועומד שם עכ"ל /

ד פסל